

JAKUB MACIEJ ŁUBOCKI

PROJEKT BIEŻĄCEJ BIBLIOGRAFII PIŚMIENNICTWA Z ZAKRESU ORGANOZNAWSTWA

Potrzeba prowadzenia bieżącej rejestracji bibliograficznej publikacji z zakresu nauki o organach jest niezwykle istotna. Obecnie brakuje źródła informującego systematycznie i rzetelnie o najnowszych osiągnięciach nauki i praktyki w tym zakresie. Ukazująca się *Polska bibliografia organów* Marii Szymanowicz¹ tylko częściowo może wypełniać tę lukę, ponadto metoda, według której jest przygotowywana, nie odpowiada na wszystkie pokładane w niej nadzieje². Przede wszystkim jednak jest to bibliografia retrospektywna, a więc siłą rzeczy informuje o piśmiennictwie z opóźnieniem, co jest niekorzystne, ponieważ obserwujemy obecnie sporą aktywność publikacyjną w tym zakresie. W związku z tym pojawił się pomysł, aby rozpocząć prowadzenie takiej bieżącej rejestracji. Poniżej przedstawiony zostanie jej projekt, który po przedyskutowaniu mógłby stać się podstawą metodyczną jego faktycznej realizacji. W tym miejscu autor zwraca się z uprzejmą prośbą do wszystkich zainteresowanych o przekazywanie poprzez Redakcję czasopisma wszelkich spostrzeżeń i uwag dotyczących kształtu tego przedsięwzięcia. Umożliwi to jeszcze lepszą realizację założonego celu.

* * *

1. TYTUŁ

Bieżąca bibliografia organoznawstwa (piśmiennictwa polskiego, czeskiego i niemieckiego)

¹ Do tej pory ukazały się trzy tomy tego tytułu: M. Szymanowicz, *Polska bibliografia organów*, t. 1, Lublin 2011; t. 2, Lublin 2014; t. 3 Lublin 2018.

² Obszerne uzasadnienie tego stanowiska — zob. J.M. Łubocki, *Uwagi bibliograficzne nad „Polską bibliografią organową” Marii Szymanowicz*, „Roczniki Biblioteczne” 61, 2017, s. 305–316.

2. CEL

Bieżąca bibliografia organoznawstwa (piśmiennictwa polskiego, czeskiego i niemieckiego) (BBO) w założeniu obejmie swoim zakresem rejestrowane na bieżąco piśmiennictwo dotyczące historii i budownictwa organów oraz muzyki organowej, opublikowane w Polsce, Czechach i Niemczech. BBO, choć będzie dążyć do kompletności w obrębie wyznaczonego zakresu i zasięgów, z różnych przyczyn może jej nie osiągać. Będzie to uzależnione głównie od aktualności i kompletności źródeł, z których będą przejmowane opisy, stopnia zacieśnienia współpracy z poszczególnymi osobami i instytucjami, a także od rygorystycznych zasad selekcji materiału.

Docelowym odbiorcą informacji prezentowanych w BBO będzie każdy, kogo interesuje wiedza na temat organów, ujęta w sposób naukowy lub fachowy. Gromadzone piśmiennictwo może stanowić warsztat informacyjny dla dalszych badaczy tematu lub służyć jako pomoc w procesie dydaktycznym kształcenia nowych organoznawców i organmistrzów.

3. KRYTERIA DOBORU DOKUMENTÓW

3.1. ZAKRES

BBO w założeniu będzie rejestrować piśmiennictwo z zakresu organoznawstwa, a więc dotyczące historii i budownictwa organów oraz muzyki organowej. Choć współczesna polska praktyka coraz śmielej nazywa „organologią”³ dziedzinę nauki badającą instrument klawiszowy znany pod nazwą organy, to jednak najnowsze słowniki i encyklopedie polskie wciąż jednoznacznie traktują organologię (w odwołaniu do jej greckiego źródłosłowu *organon* ‘narząd’, ‘narzędzie’) jako synonim terminu „instrumentologia” (oznaczającego dział muzykologii zajmujący się powstaniem, rozwojem, budową i klasyfikacją instrumentów⁴). Sam autor *Kultury organowej...* przyznaje, że organologia to synonim instrumentologii, lecz także termin z zakresu zoologii i botaniki oraz potencjalne określenie z zakresu politologii. Ponieważ w terminologii naukowej należy, o ile to możliwe, wystrzegać się wieloznaczności, trzeba skłonić się raczej ku określeniu „organoznawstwo”, ponieważ w tej sytuacji jest ono precyzyjniejsze, mniej kontrowersyjne i bardziej jednoznaczne. Warto podkreślić, że obok dokumentów na temat organów rejestracją objęte zostają także dokumenty dotyczące instrumentów pokrewnych (takich jak regał, pozytyw czy fisharmonia — więcej na ten temat zob. Układ bibliografii).

³ Por. argumentacja Macieja Babnisa w: *Kultura organowa Galicji ze szczególnym uwzględnieniem działalności organmistrza lwowskiego Jana Śliwińskiego*, Słupsk 2012, s. 5–6.

⁴ *Encyklopedia muzyki*, pod red. A. Chodkowskiego, Warszawa 2001, s. 386, 644; *Wielki słownik wyrazów obcych PWN*, pod red. M. Bańki, Warszawa 2003, s. 550, 640.

3.2. ZASIĘGI

Zasięg geograficzny został wyznaczony już w tytule: BBO w założeniu rejestruje piśmiennictwo opublikowane w Polsce, Czechach i Niemczech. Jest to powiązane z podstawą źródłową, na której będzie opierać się bibliografia (zob. Źródła opisów), a także podyktowane specyfiką organów polskich: na terenie Polski często działali budowniczy także z terenów znajdujących się obecnie w granicach Czech i Niemiec (i odwrotnie), niejednokrotnie także instrumenty z tych trzech krajów pozostają we wzajemnym powiązaniu, jeśli idzie o rozwiązania konstrukcyjne czy dekoracyjne. Za zasadne należy zatem uznać jednoczesne rejestrowanie piśmiennictwa tych właśnie krajów, gdyż pozostaje ono w pewnej symbiozie za sprawą materiału, który opisuje. Oczywiście jeśli do bibliografów dotrze informacja o artykule czy książce autorstwa polskiego organoznawcy w dokumencie wydanym na terenie innego kraju niż trzy tytułowe, również zostanie on zarejestrowany, jednak z pewnością nie będzie to reguła. W związku z tym postulat dążenia do kompletności będzie spełniany jedynie w przypadku tych trzech krajów.

Zasięg autorski pozostanie nieograniczony: osoba autora nie ma wpływu na rejestrację w BBO.

Zasięg językowy również pozostanie nieograniczony, choć siłą rzeczy, ze względu na zasięg geograficzny, piśmiennictwo gromadzone w BBO będzie głównie w języku polskim, czeskim i niemieckim; oczywiście jeśli jakiś dokument, mieszczący się w ramach przyjętego zakresu i zasięgów, będzie stworzony w innym języku (na przykład angielskim czy francuskim), zostanie on zarejestrowany.

Zasięg chronologiczny będzie ograniczony cyklem wydawniczym BBO i jej charakterem. W założeniu będzie to bibliografia bieżąca, a więc rejestrująca świeżo opublikowane piśmiennictwo. Oczywiście bibliografowie będą starali się rejestrować piśmiennictwo możliwie jak najszybciej, jednakże oparcie w głównej mierze na danych zawartych w innych źródłach bibliograficznych spowoduje, że szybkość przekazania informacji będzie uzależniona od opóźnień, jakich doznają te źródła. W związku z tym zasięg chronologiczny BBO rozpocznie się wraz z datą pierwszego opublikowania danych i pobiegnie wprzód wraz z upływem czasu bez z góry określonego momentu zakończenia.

Zasięg wydawniczo-formalny zostanie restrykcyjnie ograniczony: w BBO zarejestrowane zostaną jedynie książki i artykuły z czasopism oraz wydawnictw zbiorowych i tylko o charakterze naukowym lub fachowym. W związku z tym zrezygnuje się z rejestracji:

1. treści o charakterze popularnym, okolicznościowym, krótkich informacji prasowych — aby nie obciążać zasobu bibliografii informacjami o wtórnym charakterze treściowym lub o krótkotrwałej wartości: choć niewątpliwie cenne byłoby gromadzenie informacji dotyczących życia muzycznego, to znacznie obciążałoby to możliwości warsztatu BBO;

2. nagrań — rejestracja nagrań organowych byłaby pożądana, jednak z powodu braku odpowiednich źródeł to zadanie musi zostać odłożone do innego przedsięwzięcia (jak wcześniej: samodzielne próby prowadzenia takiej rejestracji znacznie obciążąłyby możliwości warsztatu BBO);

3. nut — nie należą one do zakresu tej bibliografii;

4. całych czasopism — opisy roczników całych czasopism nadmiernie obciążąłyby możliwości warsztatowe BBO: bibliografie czasopism są niezwykle trudne w przygotowaniu ze względu na duże różnice w cyklach wydawniczych poszczególnych tytułów oraz obszerność samego opisu jednego tytułu; ponieważ BBO zapewni dostęp do informacji najbardziej interesującej odbiorcę, to jest do zawartości czasopism, uznano, że w tej sytuacji nie jest konieczna rejestracja poziomu pośredniego, czyli samego tytułu czasopisma, gdyż i tak jest on uwidoczniiony w opisie artykułu.

W tym momencie nierozstrzygniętą kwestią pozostaje rejestracja dysertacji (prac licencjackich, magisterskich, doktorskich, habilitacyjnych). Rejestrowanie tego rodzaju dokumentów byłoby ze wszech miar korzystne, ponieważ obrazują one żywotność ośrodków akademickich, a także częstokroć zawierają unikalne informacje. Rejestracja bibliograficzna takich prac jest także formą należnego uznania dla ich autorów, którzy często pozostają niedocenieni przez brak informacji o stworzonej przez nich pracy. Wiąże się to z trudnym dostępem do nich i z ich częściowo niejawnym charakterem (udostępnianie maszynopisów dysertacji niejednokrotnie wiąże się z wieloma obostrzeniami), dlatego rzadko są przedmiotem oficjalnej i regularnej rejestracji. Z pewnością zostanie podjęty zamiar nawiązania współpracy z ośrodkami akademickimi w Polsce prowadzącymi badania z zakresu organoznawstwa, aby w ten sposób pozyskiwać informacje o ukończonych dysertacjach, jednak w tym momencie trudno przewidzieć, czy i z jakim skutkiem taką współpracę uda się nawiązać. Do informacji o dysertacjach niemieckich (doktorskich i habilitacyjnych) dostęp zapewnia bieżąca bibliografia narodowa, natomiast czeskie dysertacje najprawdopodobniej pozostaną poza zasięgiem BBO.

* * *

Należy pamiętać, że ostateczna decyzja o włączeniu lub wyłączeniu dokumentu z rejestracji będzie należeć do bibliografa, którego nadrzędnym celem będzie podanie do wiadomości informacji rzetelnej i adekwatnej do potrzeb odbiorcy.

4. ŹRÓDŁA OPISÓW

BBO jako bibliografia pochodna w założeniu zarejestruje piśmiennictwo na podstawie istniejących już bibliografii bieżących i baz danych. Zasób dopełnią opisy pozyskane z przeglądu niektórych tytułów czasopism, a także informacje

bibliograficzne nadesłane przez samych zainteresowanych (autorów piśmiennictwa i jego czytelników). Mimo że w BBO mogą (i byłoby to ze wszech miar pożyteczne) pojawić się opisy dzieł dokonane z autopsji (na podstawie fizycznego oglądu dokumentu), to jednak nie można zagwarantować tego dla każdej pozycji. Dlatego jakość opisów przejętych będzie w pewnym stopniu zależeć od sumienności opracowania ich przez innych bibliografów, choć niewątpliwie wszędzie tam, gdzie będzie to wskazane, gromadzone informacje będą weryfikowane, a wątpliwości rozwiewane tak, aby podać do wiadomości możliwie jak najlepsze opisy bibliograficzne. Mimo tych niedogodności BBO powinna więc zaspokajać w stopniu należytym potrzebę informacji o najnowszych osiągnięciach polskiego, czeskiego i niemieckiego organoznawstwa.

4.1. BIBLIOGRAFIE I BAZY DANYCH

Dla Polski podstawą źródłową dla BBO będą człony polskiej bieżącej bibliografii narodowej: *Przewodnik bibliograficzny* (rejestrujący książki) oraz *Bibliografia zawartości czasopism* (rejestrująca materiały opublikowane w czasopismach). Uzupełniająco i kontrolnie przeszukiwany będzie także *Narodowy Uniwersalny Katalog Centralny NUKAT* oraz *Katalog Rozproszony Bibliotek Polskich KARO*.

Dla Czech podstawą źródłową dla BBO będą człony czeskiej bieżącej bibliografii narodowej w formie baz danych: *Česká národní bibliografie CNB* (rejestrująca książki) oraz *Výběr článků v českých novinách, časopisech a sbornících ANL* (rejestrująca materiały opublikowane w czasopismach).

Dla Niemiec podstawą źródłową dla BBO będą człony niemieckiej bieżącej bibliografii narodowej: *Deutsche Nationalbibliografie: Reihe A. Monografien und Periodika des Verlagsbuchhandels* oraz *Reihe B. Monografien und Periodika außerhalb des Verlagsbuchhandels* (rejestrujące książki znajdujące się w handlu księgarskim oraz poza nim), a także *Reihe H. Hochschulschriften* (rejestrujący rozprawy doktorskie i habilitacyjne). Kolejnym źródłem będzie baza *Internationale Bibliographie der geistes- und sozialwissenschaftlichen Zeitschriftenliteratur IBZ Online* (rejestrująca artykuły z niemieckich i międzynarodowych czasopism z zakresu humanistyki i nauk społecznych).

Opisy pozyskane z tych bibliografii będą uzupełniane opisami odnalezionymi w *Bibliografii historii Śląska* (której warsztat zdecentralizowany między Polskę, Czechy i Niemcy może gwarantować odnalezienie dalszych informacji) oraz w bazie danych *Orgelliteratur* prowadzonej przez Gesellschaft der Orgelfreunde.

4.2. TYTUŁY WYDAWNICTW CIĄGLYCH

Oprócz źródeł bibliograficznych konieczna będzie kontrola spisów treści wiódących tytułów czasopism i serii z zakresu organoznawstwa. Zakłada się bieżącą kontrolę następujących tytułów:

1. polskich:

- „Organy i Muzyka Organowa” (dawna podseria „Prac Specjalnych Akademii Muzycznej im. Stanisława Moniuszki w Gdańsku”: ISSN 0239-7080);
- „Organy na Śląsku” (dawna podseria „Zeszytów Naukowych Akademii Muzycznej im. Karola Szymanowskiego w Katowicach: ISSN 0239-9237);
- „Pro Musica Sacra” (ISSN 2083-4039);
- „Studia Organologica”;
- „Śląskie Organy” (dawna podseria „Sympozjów Uniwersytetu Opolskiego. Wydział Teologiczny”: ISSN 1230-3712; ob. w ramach serii „Muzykologia Opolska”);

2. niemieckich:

- „Acta Organologica” (ISSN 0567-7874);
- „Ars Organi. Internationale Zeitschrift für das Orgelwesen” (ISSN 0004-2919);
- „Die Auslese. Vierteljährliche Informationsschrift für Kirche und Friedhof”;
- „Die Hausorgel”;
- „Musica sacra. Zeitschrift für katholische Kirchenmusik” (ISSN 0179-356X);
- „Organ. Journal für die Orgel” (ISSN 1435-7941).

4.3. INFORMACJE OD UŻYTKOWNIKÓW

Współpraca ze środowiskami, które tworzą treści rejestrowane przez bibliografię, zawsze pozytywnie wpływa na dążenie przez nią ku kompletności, ponieważ nawet najlepiej zorganizowane bibliografie narodowe i bazy danych nie są w stanie zarejestrować całości pożądanego materiału. W związku z tym nadsyłanie przez autorów i czytelników zwięzłych informacji bibliograficznych o nowo wydanych artykułach i książkach o organach z pewnością wzbogaci zasób informacji w niej zarejestrowany (szczególnie pożądanymi byłoby dotarcie do materiałów pozostających poza publicznym obiegiem księgarskim).

5. CHARAKTER I CYKL WYDAWNICZY BIBLIOGRAFII

Ze względu na kształt kryteriów doboru materiału i podstawę źródłową BBO w założeniu będzie bibliografią bieżącą, pochodną, o wyspecjalizowanym charakterze. Jej częstotliwość ukazywania się/aktualizowania będzie zależeć od nośnika publikacji, który w tym momencie nie jest jeszcze określony (jako samodzielna baza danych? jako samodzielna wydawniczo publikacja? jako dodatek do czasopisma?). Wyspecjalizowany charakter bibliografii będzie oznaczać, że mimo iż

nie jest bibliografią selekcyjną, to jednak dopuści się wyłączenie niektórych dokumentów (tych, których rejestracja będzie zbędna lub całkowicie niemożliwa z powodu barier informacyjnych) z ogromnego obszaru, jakim jest organoznawstwo.

6. STRUKTURA OPISU BIBLIOGRAFICZNEGO

Zastosowany opis bibliograficzny w założeniu powinien mieć formułę jak najbardziej przyjazną dla odbiorcy. Nie rozstrzygnięto jeszcze w związku z tym, czy będzie on tworzony według reguł zalecanych przez normy bibliograficzne, czy też jego struktura zostanie zaprojektowana na nowo, aby lepiej spełniał cele zakładane w BBO. Pewne jest jednak, że każdy opis bibliograficzny będzie miał jednostkowy kolejny numer rejestracyjny powiązany z rokiem rejestracji oraz z oznaczeniem informującym o ewentualnym dokonaniu opisu z autopsji. Tam, gdzie to możliwe i wskazane, opisy bibliograficzne będą opatrywane adnotacjami wyjaśniającymi nieścisły lub niejednoznaczny tytuł, prezentującymi zawartość książki odzwierciedloną w spisie treści lub podającymi dokładniejsze omówienie tematyki dokumentu.

7. UKŁAD BIBLIOGRAFII

7.1. SCHEMAT UKŁADU

Autorski układ BBO, zaprojektowany specjalnie z myślą o celach i funkcjach stawianych przed bibliografią, jest układem systematycznym, co oznacza, że piśmiennictwo będzie przyporządkowywane do działów i poddziałów ułożonych według zasady „od ogółu do szczegółu”. Poszczególne jednostki układu odzwierciedlają dziedziny wiedzy, zagadnienia i tematy będące przedmiotem zainteresowania organoznawstwa. Jeśli bibliografia nie będzie ukazywać się w dynamicznej formie cyfrowej, układ dopełni indeks alfabetyczny i przedmiotowy. Schemat układu przedstawia się następująco:

1. DZIAŁ OGÓLNY

- 1.1. Zagadnienia ogólne
- 1.2. Wydawnictwa źródłowe
- 1.3. Informatory
- 1.4. Towarzystwa
- 1.5. Konferencje
- 1.6. Muzea i wystawy
- 1.7. Teoria i metodyka organoznawstwa

2. BUDOWNICTWO ORGANÓW

- 2.1. Projektowanie

- 2.2. Materiałoznawstwo
- 2.3. Umiejscowienie
- 2.4. Elementy składowe
  - 2.4.1. Piszczalki
  - 2.4.2. Systemy zasilania
  - 2.4.3. Wiatrownice, traktury i klawiatury
  - 2.4.4. Szafy organowe
    - 2.4.4.1. Konstrukcja
    - 2.4.4.2. Dekoracja
- 2.5. Estetyka brzmieniowa i głosy organowe
- 2.6. Akustyka
- 2.7. Strojenie
- 2.8. Ochrona i konserwacja
- 2.9. Translokacja
- 2.10. Rekonstrukcja
- 2.11. Budowniczości i inni pracownicy
  - 2.11.1. Poszczególne zawody uczestniczące w powstawaniu, użytkowaniu i konserwowaniu organów
  - 2.11.2. Regulacje prawne
  - 2.11.3. Organizacje zawodowe
  - 2.11.4. Szkolnictwo i szkolenie
  - 2.11.5. Podręczniki
  - 2.11.6. Osoby i zespoły osobowe *według nazwiska lub firmy*
3. HISTORIA ORGANÓW
  - 3.1. Starożytność
  - 3.2. Średniowiecze
  - 3.3. Renesans
  - 3.4. Barok
  - 3.5. Klasycyzm
  - 3.6. Romantyzm
  - 3.7. Orgelbewegung
  - 3.8. Współczesność
4. POSZCZEGÓLNE ORGANY
  - 4.1. Zespoły instrumentów *według obszarów*
  - 4.2. Pojedyncze instrumenty *według miejscowości*
5. INSTRUMENTY POKREWNE
  - 5.1. Fisharmonia
  - 5.2. Portatyw
  - 5.3. Pozytyw
  - 5.4. Regał
  - 5.5. Inne instrumenty pokrewne

6. MUZYKA ORGANOWA I ORGANIŚCI

6.1. Muzyka

6.1.1. Muzyka sakralna

6.1.1.1. Liturgia rzymskokatolicka

6.1.1.2. Liturgia protestancka

6.1.1.3. Liturgia judaistyczna

6.1.1.4. Liturgie innych wyznań

6.1.2. Muzyka świecka

6.1.3. Kompozytorzy *według nazwiska*

6.2. Zagadnienia wykonawcze

6.3. Historia muzyki

6.4. Organiści

6.4.1. Zawód

6.4.2. Regulacje prawne

6.4.3. Organizacje zawodowe

6.4.4. Szkolnictwo i szkolenie

6.4.5. Podręczniki

6.4.6. Osoby *według nazwiska*

7. VARIA

7.2. OPIS UKŁADU

Układ na pierwszym stopniu szczegółowości otwiera dział 1. *Dział ogólny*, zbierający piśmiennictwo związane z warsztatem informacyjnym i naukowym organoznawstwa, a także życia naukowego tej dyscypliny. W tym dziale doprecyzowania wymaga jedynie dział 1.3. *Informatory*, w którym rejestrowane będą opisy bibliograficzne specjalistycznych wydawnictw informacyjnych — bibliografii, słowników, encyklopedii, atlasów itp.

Następujące po nim trzy działy (2. *Budownictwo organów*; 3. *Historia organów*; 4. *Poszczególne organy*) dotyczą głównego przedmiotu zainteresowania organoznawstwa, czyli organów. Najpierw przedstawione są różnorodne zagadnienia dotyczące ich budowy (poddziały ułożono adekwatnie do kolejności występowania zjawisk — od projektu, poprzez budowę, aż po bieżące utrzymanie) i budowniczych, następnie dokumenty omawiające historię tego rodzaju instrumentów (poddziały ułożone chronologicznie), a na końcu materiały omawiające konkretne zespoły instrumentów lub pojedynczych instrumentów w sposób holistyczny (a więc zarówno ich konstrukcji, jak i historii). W związku z takim ukształtowaniem działów należy stwierdzić, że w dziale 2. i 3. rejestrowane będą dokumenty traktujące ogólnie lub przekrojowo na przykład o umiejscowieniu organów, konstrukcji piszczałek czy zjawisku translokacji. Natomiast dokumentów zawierających informacje z zakresu poszczególnych poddziałów działów 2. i 3.,

ale w odniesieniu do konkretnego instrumentu lub ograniczonego geograficznie zespołu instrumentów, należy szukać w dziale 4.

Objaśnienia wymaga poddział 2.3. *Umiejscowienie*, który będzie zawierał piśmiennictwo dotyczące głównie empor organowych; ponieważ jednak organy nie zawsze są umieszczone na tego rodzaju konstrukcji, dział musiał zostać nazwany szerzej, adekwatnie do jego zawartości. Z kolei dział 2.6. *Akustyka* będzie zawierał piśmiennictwo dotyczące zarówno organów, jak i budowli mieszczących organy. Należy doprecyzować także, że z działu 2.11. *Budowniczości i inni pracownicy* została wyłączona immanentna grupa pracowników organowych, czyli organiści, ponieważ poświęcono im osobny poddział 6.4. *Poszczególni organiści*.

Poddziały działu 3. wymagają usprawiedliwienia w kwestii rezygnacji ze sztywnej periodyzacji ograniczonej latami i pozostawienia jedynie dość swobodnych określeń epok. Przede wszystkim epoki takie jak renesans, barok czy romantyzm w Polsce, Czechach i Niemczech będą miały inne przedziały czasowe dla budownictwa organowego. Trudno więc sztywno rozgraniczyć, do jakiej daty trwał renesans i od której rozpoczyna się barok, dla tak rozległego terenu, jak trzy kraje objęte rejestracją w BBO. Różne mogą być także cechy stylowe decydujące o zaklasyfikowaniu instrumentu w danym kraju. Mając więc na względzie swego rodzaju płynność i umowność każdej periodyzacji, w schemacie klasyfikacyjnym BBO zagwarantowano maksymalną elastyczność grupowania piśmiennictwa, które będzie się odbywać na podstawie autorytarnej deklaracji autora dokumentu, który sam wyraża (najczęściej już w tytule), jakiego okresu instrumenty opisuje. Mając świadomość niedoskonałości takiego rozwiązania, zdecydowano się na jego zastosowanie z powodów praktycznych.

Poddział 4.1. w jednym ciągu będzie wykazywać piśmiennictwo dotyczące zespołów instrumentów według jednostek administracji państwowej lub kościelnej. Poddział 4.2. — dotyczące pojedynczych instrumentów.

Należy podkreślić, że działy 2.–4. będą gromadzić piśmiennictwo dotyczące tylko organów. Opracowania odnoszące się do innych instrumentów pokrewnych — ich budowy, historii i omówień poszczególnych realizacji — ze względu na szczupłość tego piśmiennictwa zbiorą odpowiednie poddziały działu 5. *Instrumenty pokrewne*. Poddziały tego działu zostały ułożone alfabetycznie. Co rozumie się pod pojęciem „instrumenty pokrewne”? Są to instrumenty zbliżone budową lub funkcjami do organów, jednak nimi niebędące lub będące ich mniejszymi wariantami. Ze względu na ich różnorodność nie dało się ich wyodrębnić na podstawie klasyfikacji instrumentów muzycznych Hornbostela–Sachsa, ponieważ najadekwatniejsza jej grupa — aerofony — zawiera także między innymi akordeon czy harmonijkę ustną, niebędące przedmiotem zainteresowania organoznawstwa. Z kolei poprzez poddział 5.5. *Inne instrumenty pokrewne* rejestrowane będzie piśmiennictwo dotyczące organów elektronicznych, które przynależą do grupy elektrofonów w klasyfikacji Hornbostela–Sachsa. Dział 5.5. oczywiście bę-

dzie rejestrował także piśmiennictwo odnoszące się do innych instrumentów — dawniejszych (jak na przykład organy wodne), oraz tych, które dziś nie są znane lub dopiero mogą się pojawić.

Ostatni szczegółowy dział — 6. *Muzyka organowa i organiści* — zbierze piśmiennictwo dotyczące wykonawstwa muzyki realizowanej na organach i instrumentach pokrewnych oraz osób powiązanych z tym wykonawstwem (kompozytorów i organistów). Dział 7. *Varia* zgromadzi to piśmiennictwo, które swoim ujęciem lub tematyką nie będzie pozwalało na przypisanie do któregoś z poddziałów działów 1.–6.

* * *

Tak skonstruowany układ odzwierciedla proces powstawania i użytkowania organów (podstawy teoretyczne, budowa, dzieje realizacji w ogólności, konkretne realizacje, użytkowanie praktyczne). Układ poszczególnych poddziałów wypływa z ustaleń teoretycznych⁵. Nierównomierna szczegółowość rozbudowania poszczególnych działów wynika z przewidywanego ilościowego rozkładu piśmiennictwa. Oczywiście wraz z postępem rejestracji możliwa jest weryfikacja układu tak, aby jak najlepiej odpowiadał on praktyce i strukturze faktycznego piśmiennictwa.

7.3. SZEREGOWANIE W OBRĘBIE DZIAŁÓW UKŁADU

Szeregowanie wymaga osobnego omówienia. Co do zasady piśmiennictwo w obrębie poddziałów zostanie uszeregowane alfabetycznie według alfabetycznej kolejności wyrazów, a w ich obrębie — według liter. Znaki diakrytyczne (w tym znaki diakrytyczne języka polskiego) nie będą uwzględniane w szeregowaniu. Złożenia literowe (na przykład æ, ß) będą traktowane jak dwie odrębne litery (ae, ss).

W większości poddziałów szeregowanie to przebiegnie według autorów dokumentów. Kryptonimy będą wysuwane na czoło całego poddziału. Rodzajniki i przedrostki rozpoczynające nazwisko (z wyjątkiem O', M', Mc i Mac) będą pomijane. Wyjątkami od tych zasad będą:

— poddziały 2.11.6. *Osoby i zespoły osobowe* [budowniczych i innych pracowników organów], 6.1.3. *Kompozytorzy* [muzyki organowej] oraz 6.4.6. *Osoby* [organistów], w obrębie których zaszerogowanie odbywać będzie się według nazwiska osoby lub firmy, której artykuł dotyczy;

— poddziały 4.1. *Zespoły instrumentów* i 4.2. *Pojedyncze instrumenty*, w których obrębie szeregowanie będzie się odbywać według nazwy topograficznej — kolejno — obszaru, miejscowości i budynku, którego artykuł dotyczy.

⁵ Zawartych między innymi w takich pracach, jak: J. Chwałek, *Budowa organów. Wprowadzenie do inwentaryzacji i dokumentacji zabytkowych organów w Polsce*, Lublin 1973; J. Gołos, *Polskie organy i muzyka organowa*, Warszawa 1972 i zweryfikowane na podstawie nowszego piśmiennictwa, między innymi: J. Gołos, *Organoznawstwo historyczne*, Warszawa 2004.

Nie przewiduje się rozróżniania jednostek administracji państwowej od kościelnej (co oznacza, że w jednym ciągu obok siebie mogą się znaleźć nazwy na przykład gmin i parafii), a także zmian historycznych w obrębie tej administracji (obok siebie wystąpią jednostki o tej samej nazwie, lecz innym terytorium na przestrzeni dziejów — przykładowo przypadek województwa lubelskiego, które w latach 1474–1795, 1816–1837, 1919–1939, 1945–1975, 1975–1998 i od 1999 oznacza odmienny obszar).